

Celestin Tomić

MARIJA U EKUMENSKOM DIJALOGU

Ekumensko gibanje među kršćanskim Crkvama znak je nade. Crkve se susreću u bratskome razgovoru, na jednakopravnoj osnovi, bez isticanja trijumfalizma, da u smirenosti Duha Svetoga raspravljaju o temeljnim istinama kršćanstva, o onome što nas povezuje, ostavljajući pitanja o razlikovanju za kasnija vremena.

Tri pitanja stvaraju problem jedinstva između katolika i ostalih Crkava: papinstvo, ministerij u Crkvi i Marija. U sva tri slučaja u pitanju je problem posredništva, uloga stvorenja u naumu spasenja. Tu su se stajališta najviše suprotstavljala i razlike produbljivale, iako često ne strogo iz teoloških razloga.

Shvatljivo je da službeni ekumenski razgovori između katolika i ostalih Crkava još ne postavljaju službeno pitanje o papinstvu i o Mariji. Malo neobično: Marija nas razdvaja kao i papinstvo! Koji su razlozi?

Katolici i protestanti

Katolici su razvili veliku nauku o Mariji. To nas nekako razlikuje i od istočnih Crkava i posebno od protestanata. Nekako otkriva naš identitet u području kršćanstva. Protestanti su načelno protivni svakom Marijinu kultu i njezinu štovanju. Koji su razlozi?

Najprije u tumačenju Biblije. Marija je skrivena u Bibliji kao »dragocjeni biser«. Novi zavjet ne govori mnogo o Mariji. Prvi spisi više neposredno. Tek kasniji (kao Luka i Ivan) govore o Marijinoj vjeri i njezinoj ulozi u Crkvi. Za katolike je to »dragocjeni biser«, za protestante »skriveni«. Ali zar nam Krist nije obećao Duha Svetoga koji će nas uvoditi u svu istinu, i u one skrivene na prvi pogled, što ih je Bog imao u svojem naumu? Tu se može razviti ekumenski dijalog o Mariji i tu je načinjen stanovit pomak među protestantima. Njihovi priznati teolozi otkrivaju Marijin biblijski lik koji je tako blizak katoličkom. Da spomenem samo neke: Moltmann, Max Thurian, P. Gabus...

Drugi, još veći i dublji razlog jest u ulozi što je Marija ima u povijesti spasenja, a to je njezino materinsko posredništvo. Početkom stoljeća protestantski je teolog Karl Barth kao jedan od poglavitih zapreka ekumenskoga dijaloga istaknuo »Marijino posredništvo«. Isus je Krist jedini i jedincati Posrednik između Boga i ljudi. Marijino posredništvo, sudjelovanje u otkupljenju bacilo bi u sjenu Isusovo otkupiteljsko djelo. Osim toga, u tome vide kao neko prikriveno svjedočanstvo da bi se opravdale

i pretenzije Crkve na vlastiti autoritet i vlastito posredništvo. Crkva ne »prima« samo spasenje već ga i »prenosi« čovjeku: protestantski, pesimistički, prema kojemu Bog radi sve, a čovjek grešnik nema tu što reći, i katolički, optimistički, koji vrednuje čovjekovo dionštvo u djelu spasenja.

Ali zar Bog ne može sebi pridružiti stvorenje da sudjeluje u djelu spasenja? Ne pretjerujemo kada tvrdimo da Božja moć, mudrost, dobrota mogu i čovjeku dati dar »suradnje«. To nam pokazuje sva starozavjetna povijest. Tu nailazimo na »posrednike« spasenja od Abrahama, Mojsija, Samuela do proroka i mudraca. To će se u svoj snazi očitovati u djelu utjelovljenja. Po Marijinu »neka mi bude« ostvaruje se Božji plan i ona postaje Majka Isusa Krista, Bogorodica. Jedan je pravoslavni teolog rekao: »*Fiat* Stvorca odgovara *fiatu* stvorenja« (P. Evdokimov). U Mariji u korijenu dodirujemo sav kršćanski govor o odnosu između Boga i čovjeka, Stvoritelja i stvorenja, milosti i slobode. Marija postaje kao neki »mikroskop« koji nam omogućuje da u jednu točku usredotočimo »veliki kozmos« Božjega djelovanja.

Napokon, ono što protestante najviše uznemiruje i zbog čega žučljivo napadaju katolike da su idolopoklonici jest kult Marijin, posebno pučke pobožnosti. Ipak, ako govorimo o »pučkoj pobožnosti« ili »o pučkoj religioznosti«, otkrivamo da se u njoj ostvaruje stvaralaštvo religiozna osjećaja. Vjera koja se hrani Božjom riječju i koja je Božji dar ne protivi se religioznu osjećaju. Danas bolje poznajemo velike religije svijeta. One su živo svjedočanstvo čovjekova napora da izrazi Boga i svoj religiozni osjećaj. Zar je vanjski izričaj religiozna osjećaja nešto negativno, sumnjivo, za osudu? Zar se vjera mora suprotstaviti religioznu nagonu u čovjeku? Zar moramo stvarati ledene i prazne liturgije?

Protestanti nas ne mogu optuživati zbog naše pobožnosti prema Mariji kao da smo idolopoklonici, kao da je to nešto protivno evangeoskome duhu, nešto pogansko. Doduše, imaju pravo u bratskoj opomeni kojom nas upozoravaju na neke pretjeranosti ili zloupotrebe, ali ne da smo izdali Krista ili da smo idolopoklonici. Pape i koncili bdiju nad marijanskom pobožnošću i daju spasonosne opomene. Dosta je spomenuti dva dragocjena papina dokumenta o pravom štovanju Marijinu: *Marijin kult*, apostolski nagovor Pavla VI. (2. veljače 1974.), i encikliku *Otkupiteljeva Majka* Ivana Pavla II. (25. ožujka 1987.), kao i konstituciju Drugoga vatikanskog sabora *Svjetlo naroda*, koja u svojem završnom dijelu zacrtava uspješnu sintezu crkvenoga nauka o Majci Kristovoj, uzoru u vjeri, u nadi i u ljubavi.

U kršćanstvu Istoka

Štovanju Marijinu bliski su istočni kršćani, posebno pravoslavci. Oni pokazuju zanos, polet, nježnost prema Mariji. Više nego razum puštaju da progovori srce, koje u pogledu vjere ima mnogo više reći od razuma.

Pobožnost prema Mariji temelji se na njihovu religioznom iskustvu. Stari Grci otkrivaju Boga u svemiru, u divnome skladu kozmosa. Izrael otkriva Boga u snažnim djelima povijesti spasenja. Istočni monasi otkrivaju Boga u njegovoj najsavršenijoj slici, u čovjeku (T. Špidlik). Stoga i

prvo pravilo duhovnoga života glasi: Spoznaj sama sebe. »Poznajući sebe, upoznajem i neizmjernu mudrost Boga« (sv. Bazilije).

O kakvoj se spoznaji radi? Ne o filozofskoj, već o životnoj. Što čovjek može postati i za što je sposoban? Čovjek ne može postati anđeo ni životinja, jer bi prestao biti čovjek. Ali može postati Bog i ostati čovjek. Tu je njegovo najveće otajstvo. Ostvareno je u Isusu Kristu: Bog i čovjek u jednoj osobi Sina Božjega. Bog je postao čovjekom da bi čovjek postao božanski. Grčki oci u tome pobožanstvenju vide počelo i cilj našega spasenja.

U Mariji se to očitovalo na poseban način. To je ostvario Duh Sveti. »Isus je rođen od Duha Svetoga i od Djevice«. Ona je »granica između stvorenog i nestvorenog«, ona ulazi nekako u »božansku slavu« (V. Lossky). Zato je ona primjer našega pobožanstvenjenja, kojega nas Isus čini dionicima po Duhu Svetom te postajemo »zajedničari božanske naravi« (2 Pt 1, 4), sjedinjeni po Duhu Svetom u zajedničku suradnju (synergeia). Krist je začet po Duhu Svetome i rođen od Marije Djevice. Duh je Sveti čovječstvo »pobožanstvenio«, a Marija je Riječ Božju »očovječila«. Istočni oci stoga u Mariji vide uzor našega pobožanstvenjenja i uzor svakoga dobrog djela.

To oni izražavaju tisućama Gospinih ikona. Ikona snagom boja izriče teološki sadržaj, ona je proglas kristovske istine utjelovljenja, ona je objava Božja koja se može promatrati. Ikona prenosi božansku objavu, a ne osobne slikareve osjećaje i njegova duševna stanja. u Marijinim ikonama otajstvo utjelovljenja izraženo je bojama: crvena je simbol božanstva, a plava je simbol čovječstva. Isus je u crvenoj haljini i ogrnut plavim plaštem, Marija u plavoj haljini, ogrnuta crvenim plaštem budući da je puna milosti, pobožanstvenjena.

Istočna crkva nije razvila posebnu nauku o Mariji kao katolici. Marija uvijek ulazi u kristovske istine, nikada odvojeno. Gotovo uvijek ona je s Isusom na rukama ili na grudima. Naprotiv, u katolicizmu, koji je skloniji analitičkom razdvajanju osoba, često postoji slika same Marije, kao nekako odvojene od Isusa, kao da sama djeluje. Prigovor je to koji nam postavljaju i protestanti i pravoslavci. Ipak tu se ekumensko približavanje ne bi smjelo zaustaviti. Zašto ne bi mogao postojati pluralizam duhovnosti koji ima opravdanje u različitim predajama? Ali katolici ne smiju drugima nametati taj stil pobožnosti.

Koraci zbližavanja

Pastor W. Borowsky ekumenski dijalog o Mariji svodi na ova tri područja: 1. na područje na kojemu se svi slažu: biblijski Marijin lik, kao Majka Gospodinova, uzor-vjernica, patnica i službenica; 2. na područje na kojemu je opravdan pluralizam: jedinstvo u različitosti i tu ubraja dvije marijanske dogme, o Bezgrešnom začecu i Marijinu uznesenju na nebo, koje s obzirom na sadržaj lako mogu prihvatiti i protestanti (posebno anglikanci) i pravoslavci, ali odbacuju način kako su proglašene i kako su izrečene; 3. na područje neslaganja: Marijini naslovi u odnosu prema Kristu: posrednica, suotkupiteljica, i općenito kult. Treba postupati postupno: neslaganja svesti u područje pluralizma, a ovaj u područje jedinstva.

Doduše, do sada u ekumenskim raspravama službeno nije postavljeno pitanje o Mariji. Ali nakon Drugoga vatikanskog sabora ima susreta i zbližavanja važnih teologa koji ne nastupaju u ime svojih Crkava, već kao »privatne osobe«. Posebno je važno šest ekumenskih dijaloga u kontekstu marioloških međunarodnih kongresa. Počelo je nekako bojažljivo na kongresu u Lisabonu (1967.) o korisnosti dijaloga; nastavilo se na kongresu u Zagrebu (1971.) tvrdnjom o posebnoj Marijinoj ulozi u ekonomiji spasenja. Na kongresu u Rimu (1975.) dodirnuta je već središnja tema Marijina »posredništva« u Isusovu posredništvu. Na kongresu u Saragosi (1979.) priznaje se zakonitost Marijina kulta kao hvala Bogu za udijeljene darove Mariji i kao nasljedovanje njezinih kreposti. Na kongresu na Malti (1983.) ističe se »općinstvo svetih« i govori se o »zagovoru« svetaca, posebno Marije. Napokon, na kongresu u Keveleuru (1987.) sav prijašnji rad povezuje se s ljubavlju koja u Kristu sjedinjuje sve udove Crkve i omogućuje kruženje božanskoga života među udove i time i zakonitost molitve zagovora. Tako se ističe uloga Marije i svetaca, podložna Kristovu posredništvu. Sve su te izjave potpisali i katolički, i luteranski, i reformatski, i pravoslavni teolozi, ali u svoje ime, ne u ime svojih Crkava.

Možemo spomenuti i katoličko-luteranski dijalog u SAD koji je počeo 1965. i pridonosi produbljivanju biblijske mariologije te rad anglikansko-katoličke komisije u kojemu se ističe bliskost dvaju stavova iz 1982. Anglikanci do 17. stoljeća ne pokazuju razlike s Rimskom crkvom što se tiče štovanja i pobožnosti prema Mariji. Engleska je Marijina zemlja, »miraz Marijin«. Marijanska svetišta u Walsinghamu i Mount Graseu za Englesku su važna kao za katolike Lurd i Fatima. Pa ni problem novih dviju istina o Bezgrešnom Začeću i Uznesenju Marijinu nisu nesvladiva zapreka za jedinstvo. Molitve, hvalospjevi, liturgija nadahnuta Marijinim duhom s vremenom će u narodu razbiti odbojnost prema kultu Marijinu koju pokazuju.

Kad je Ivan Pavao II. proglasio 1987. Marijinom godinom, u protestantizmu se pojavilo najprije negodovanje, otpor. Predložen je moratorij u ekumenskim odnosima u znak protesta. Protestanti su u tome vidjeli antiekumenski izazov. Ipak bio je to i za njih izazov da malo bolje sagledaju svoj stav prema Mariji u svjetlu Biblije. I na tome se, hvala Duhu Svetome, mnogo učinilo.

S katoličke strane ekumensko ozračje pridonosi tome da se nadide stanoviti emfatički trijumfalizam u Marijinu kultu, da se snažnije iznese Marijin evanđeoski lik i da se ona sve više integrira u kristovsku nauku, i otkloni stanoviti pobožni sentimentalizam koji nema teološkog temelja. Osim toga, takvo ozračje pomaže nam da osobni kult razlikujemo od javnog, pučku pobožnost od službene liturgije te da osobni oblik ne namećemo kao normu za sve.

Ako se na to pripazi, tada može početi i službeni ekumenski dijalog o Mariji. Iako Marija nije središte kršćanskoga otajstva, ona je, sigurno, u središtu. I ako se pazi da se Marija ne odvoji od Isusa Krista, sigurno je da će ekumenski razgovori donijeti željene, zrele i neočekivane plodove s obzirom na Mariju. Ekumenizam je pokret nade, i vjerujemo u Duha Svetoga da ta nada neće prevariti. Ta utemeljena je u vjeri i ljubavi Kristovoj.